

УДК 343.3

Олександр Олександрович ЗАГУМЕННИЙ,
*ад'юнкт Харківського національного
університету в внутрішніх справах*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ» І «КОМП'ЮТЕРНІ ЗЛОЧИНИ»

З розвитком інформаційних комп'ютерних технологій з'являються нові види злочинів, об'єктом злочинного посягання яких є інформаційна безпека, нормальне функціонування електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж, комп'ютерної інформації, права на неї, а також мереж електрозв'язку. Попри велику кількість злочинних посягань у сфері інформаційних технологій, загрози, що постійно виникають у цій сфері, на сьогодні в Україні відсутнє єдине розуміння поняття «кіберзлочинність» і, відповідно, немає офіційного уніфікованого нормативно-правового його закріплення. Поряд із поняттям «кіберзлочинність» у повсякденному та, подекуди, у науковому обігу активно використовуються такі поняття, як «комп'ютерна злочинність», «ІТ злочинність», «злочинність у сфері інформаційних відносин», «віртуальна злочинність».

Будь-які терміни із частиною «кібер-» на сьогодні ще не отримали сформованого визначення ні на науковому, ні на нормативно-правовому рівнях та залишаються предметом наукової дискусії. Поняття «кіберзлочинність» є найширшим у сфері інформаційних злочинів проти систем, мереж і комп'ютерних даних та охоплює найбільшу кількість злочинних посягань у віртуальному середовищі. Також використання поняття саме «кіберзлочинність» передбачає міжнародне законодавство [1, с. 173]. Відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [2]. У Конвенції «Про кіберзлочинність» від 23 листопада 2001 року містяться вказівки на: 1) правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; 2) правопорушення, пов'язані з комп'ютерами, 3) правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [3]. Таким чином, кіберзлочинність на міжнародному рівні розуміється як сукупність зазначених злочинів.

Законодавча невизначеність поняття кіберзлочинності викликала не однозначну думку із цього питання серед науковців, які по різному тлумачать ці поняття, деякі їх чітко розмежовують, інші – ототожнюють, у зв'язку з чим, гостро постає питання щодо законодавчого визначення поняття кіберзлочинності, що сприятиме чіткому теоретичному, науковому розумінню генези розглядуваного суспільного феномену і виробленню на цій основі ефективних і оптимальних практичних заходів протидії.

Проаналізувавши роботи вітчизняних науковців можна резюмувати, що в Україні кіберзлочинність пов'язується передусім із віртуальним простором. На думку Д. П. Біленчука, кіберзлочинність є злочинність у змодельованому за допомогою комп'ютера інформаційному просторі, в якому перебувають відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси, представлені в математичному, символічному або будь-якому іншому виді, й рухи, що перебувають у процесі, по локальних і глобальних комп'ютерних мережах, або відомості, що зберігаються в пам'яті будь-якого фізичного або віртуального устрою, а також іншого носія, спеціально призначеного для їхнього зберігання, обробки й передачі [4, с. 32]. Таке поняття є найбільш адаптованим та наближеним до української кримінально-правової доктрини, оформленої Кримінальним кодексом України [5], але воно не повністю розкриває всю сутність поняття «злочинність». О. М. Литвак, зазначає, що злочинністю є відносно масове явище кожного суспільства, що складається з сукупності окреслених кримінальним законом вчинків, вчинених на тій чи іншій території протягом певного часу [6, с. 9]. Таким чином, Д. П. Біленчук не врахував ознаки масовості кіберзлочинності, територіальності та хронологічності. Це означає, що сукупність кіберзлочинів повинні мати масовий характер, здійснюватися на території України протягом встановленого відрізка часу для того, щоб бути окресленими загальною категорією кіберзлочинності. Питання територіальності у кіберзлочинах є спірним поняттям, адже вони здійснюються у віртуальному просторі. Проте, якщо об'єкт кібератаки знаходиться в Україні, або ж кіберзлочинець здійснює свою деструктивну діяльність на території України, такі діяння у сукупності варто відносити до категорії вітчизняної кіберзлочинності. О. Ю. Іванченко розуміє кіберзлочинність таким чином, як сукупність злочинів, що вчиняються у віртуальному просторі за допомогою комп'ютерних систем, шляхом використання комп'ютерних мереж чи інших засобів віртуального простору, в межах комп'ютерних мереж, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних [7, с. 173].

Автори підручника «Криміналістика» надають наступне визначення поняттю «комп'ютерні злочини, а саме: «Комп'ютерні злочини – криміналістичне поняття, яке об'єднує різноманітні кримінально карані діяння. У вузькому значенні слова до комп'ютерних можна віднести злочини, вказані у Розділі XVI Кримінального кодексу України «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку». У широкому значенні слова до комп'ютерних належать і злочини, в яких використання комп'ютерних засобів – спеціалізована частина протиправних дій. Що важливо, то акцентується ашуга на тому, що ключову роль у механізмі названої категорії злочинів відіграють комп'ютерні технології. Саме їх специфічні властивості використовуються злочинцями для досягнення протиправної мети [8, с. 261]. Спільною рисою, і відповідно недоліком, концепцій тлумачення явища кіберзлочинності є нехтування авторами ознак злочинності у цілому, акцентуючи увагу на специфіці кіберзлочинів та кіберпростору, як осередку їх вчинення. Термін «кіберзлочинність» часто вживається поряд з терміном «комп'ютерна злочинність», причому нерідко ці поняття використовуються як синоніми. Дійсно, ці терміни дуже близькі, але все-таки не синонімічні. Поняття «кіберзлочинність» (в англomовному варіанті – *cybercrime*) ширше, ніж «комп'ютерна злочинність» (*computer crime*), і більш точно відображає природу такого явища, як злочинність в інформаційному просторі. Таким чином, «*cybercrime*» – це злочинність, пов'язана як з використанням комп'ютерів, так і з використанням інформаційних технологій і глобальних мереж. У той же час термін «*computer crime*» в основному відноситься до злочинів, направлених проти комп'ютерів або комп'ютерних даних [9]. Кіберзлочинність – найбільш об'ємне та містке поняття для означення злочинів, що вчиняються з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь в обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список бібліографічних посилань: 1. Іванченко О. М. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 172–177. 2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 09.10.2019). 3. Конвенція про кіберзлочинність : від 23.11.2001. *Офіційний вісник*

України. 2007. № 65. Ст. 2535. **4.** Біленчук Д. П. Кібрешахраї – хто вони? *Міліція України*. 1999. № 7–8. С. 32–34. **5.** Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. **6.** Литвак О. М. Злочинність, її причини та профілактика. Київ : Україна, 1997. 168 с. **7.** Іванченко О. Ю. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 172–177. **8.** Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маляррової ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с. **9.** Діордіца І. В. Поняття та зміст кіберзлочинності // Глобальна організація союзницького лідерства : сайт. URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-kiberzlochinnosti> (дата звернення: 09.10.2019).

Одержано 20.10.2019

УДК 343.985

Дмитро Дмитрович ЗАЯЦЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу,

криміналістики та експертології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2196-6301>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МОДЕЛЮВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Слідчому при ухваленні правильного рішення необхідно передбачати розвиток ситуації розслідування в цілому і ситуації слідчої дії, поведінку учасників слідчої дії, за участю яких вона проводиться.

Передбачення результатів прийнятого рішення базується на методах наукового і практичного прогнозування, тобто застосуванні положень загальної теорії прогнозування, сукупності зовнішніх стосовно об'єкта прогнозування обставин злочину й елементів слідчих ситуацій

Особливо результативно при прогнозуванні використовується метод моделювання. З урахуванням способу моделювання у криміналістиці виділяють матеріальні й уявні (ідеальні) класи моделей, які тісно взаємопов'язані. Так, приміром, зв'язок матеріальних і уявних моделей обумовлений тим, що ще до початку розслідування